

5. Мальований М.С. Очищення води від нафтопродуктів природними та модифікованими глинистими сорбентами / М.С. Мальований, І.М. Кріп, О.В. Кириченко // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. – 2007. – № 4. – С. 61-65.

6. А. С. 1583389 СССР, С 04 В 33/04. Способ обогащения глинистого сырья / Шимчук Т.В., Крип И.М., Чубатюк Н.В. и др. – Опубл. 08.04.90, Бюл. № 29.

УДК 330.15:504.06

Асист. О.М. Яворська – НЛТУ України, м. Львів

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ЯКОСТІ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Розглянуто теоретичні та прикладні аспекти удосконалення економічного механізму забезпечення охорони атмосферного повітря та його якості. Запропоновано заходи щодо покращення якості та забезпечення охорони атмосферного повітря, реалізація яких сприятиме збереженню та покращенню якості атмосферного повітря, забезпеченню його охорони, запобіганню негативному впливу промислового виробництва на навколишнє середовище, відтворенню рослинного і тваринного світу та забезпеченню найсприятливіших умов для життя, праці та відпочинку населення.

Assist. O.M. Yavorska – NUFWT of Ukraine, L'viv

Approaches to improvement of economic mechanism which provides protection and quality of atmospheric air

The theoretical and practical problems of economic mechanism improvement which provides protection and achieving quality of atmospheric air are considered. Measures on the improvement of quality and providing of guard of atmospheric air, realization of which will be instrumental in a maintenance and improvement of quality of atmospheric air, providing of his guard, prevention negative influence of industrial production, on an environment are offered, to the recreation of the vegetable and animal world and providing of the most favourable terms for life, labour and rest of population.

Посилення антропогенного тиску на навколишнє середовище породило низку екологічних проблем. Найскладніші з них пов'язані з незадовільним станом атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, тому вирішення цих проблем є одним із найактуальнішим завдань сьогодення.

Відомі вчені О. Веклич, Л. Мельник, Е. Мішенін, Н. Реймерс, Ю. Туниця, Т. Хачатуров та ін. у своїх працях наголошують, що жорстко орієнтована на виробничі пріоритети затратна, природомістка модель економічного зростання зумовила спочатку поступове, а згодом обвальне наростання негативних, часом уже незворотних, змін першооснови суспільного відтворення і життєдіяльності людини – навколишнього середовища, значне погіршення його асиміляційних і якісних характеристик.

Вагомий внесок у вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря, формування економічної та екологічної політики у галузі забезпечення охорони та якості атмосферного повітря зробили відомі українські та зарубіжні вчені В. Вернадський, О. Балацький, А. Ендрес, У. Сміт, О. Теліженко та ін.

Актуальність дослідження зумовила потребу вдосконалення економічного механізму забезпечення охорони атмосферного повітря з метою підтримання його якості на належному рівні, покращення використання і запобігання надмірному забрудненню.

Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення економічного механізму забезпечення охорони атмосферного повітря та його якості, спрямованого на запобігання негативному впливу стаціонарних і пересувних джерел забруднення на навколишнє середовище.

Досягнення цієї мети потребує вирішення таких завдань:

- дослідження значення атмосфери як економічного ресурсу та її вплив на екосистеми, що забезпечить поглиблення теоретико-методичних основ формування та функціонування ефективного економічного механізму забезпечення охорони атмосферного повітря та його якості;
- аналіз впливу стаціонарних і пересувних джерел забруднення та можливості застосування інструментів економіко-правового забезпечення охорони та якості атмосферного повітря на регіональному рівні;
- удосконалення системи еколого-економічних показників для оцінки та аналізу стану атмосферного повітря, забезпечення його охорони та якості на рівні підприємства;
- розроблення заходів щодо вдосконалення управління процесом екологічного аудиту на підприємствах-забруднювачах атмосферного повітря.

Повітря є унікальним ресурсом життєдіяльності людини. З цього погляду його споживча вартість є відносно постійною. Якщо атмосферне повітря розглядати як економічний ресурс, тоді за одних і тих самих якісних характеристик воно може мати різну споживчу вартість. Визнаючи атмосферне повітря як природний ресурс, законодавство, на відміну від інших природних об'єктів, не встановлює права власності на нього. Атмосферне повітря, через забруднення його промисловими і побутовими відходами, перестало бути дармовим благом.

Для підтримання споживчих характеристик атмосферного повітря на належному рівні потрібно витрачати суспільну працю на створення парків і зелених зон навколо населених пунктів, а також на утримання спеціальних служб для здійснення контролю за його станом. Для поліпшення якості повітряного басейну потрібно дотримуватися певного рівня лісистості території.

Одним із дієвих засобів державного регулювання у сфері охорони атмосферного повітря є економічний механізм забезпечення охорони атмосферного повітря та його якості. В Україні розроблено і впроваджено основні елементи економічного механізму охорони атмосферного повітря та природоохоронної діяльності [1].

Існуючий економічний механізм охорони атмосферного повітря не стимулює до забезпечення охорони та покращення його якості. Причинами є незадовільне виконання державних природоохоронних програм і фінансування переважної їх більшості за залишковим принципом, недосконала система адміністративних санкцій за порушення природоохоронного законодавства, незадовільний рівень контролю за дотриманням природоохоронного законодавства і невисокий пріоритет проблеми забезпечення охорони атмосферного повітря для багатьох інституцій.

Упродовж останніх років Україна потерпає від нестачі інвестицій, потрібних для модернізації економіки. Фінансові механізми, запропоновані в Кіотському протоколі, можуть стати додатковим джерелом фінансування, завдяки якому можливе не тільки скорочення викидів парникових газів, але й підви-

щення ефективності використання енергії, що дасть змогу зменшити імпорт енергоносіїв. Участь України у механізмах Кіотського процесу вже у найближчому майбутньому сприятиме структурній перебудові економіки України.

У повітряний басейн України щороку надходить близько 200 млн т шкідливих речовин [2]. Останніми роками через пожвавлення економіки, а також погіршення паливного балансу в багатьох областях і містах України збільшилася кількість викидів шкідливих речовин від стаціонарних і пересувних джерел забруднення порівняно з попередніми роками.

Враховуючи близькість промислових зон країн Європи, рівень забруднення атмосферного повітря у Львівській області також досить високий. Екологічну ситуацію області формують промислові підприємства з виробництва електроенергії, обробної та добувної галузей промисловості, транспорту. Серед стаціонарних джерел забруднення області найбільша частка припадає на підприємства теплоенергетичного комплексу (понад 80 %), що є загальнодержавною тенденцією.

Чисельні різнопланові природоохоронні заходи щодо зменшення забруднення та оздоровлення повітряного басейну Львівської області потребують адекватної економічної оцінки. Для цього потрібні економічні показники, які б відображали величину збитку від забруднення навколишнього середовища і дозволили б в умовах виробництва різноманітної продукції розраховувати економічну ефективність природоохоронних заходів, спрямованих на охорону повітряного басейну від викидів шкідливих речовин, спричинених стаціонарними та пересувними джерелами області.

Удосконалення системи показників сприятиме покращенню економічної оцінки наслідків забруднень повітряного басейну Львівської області. Використання запропонованої системи показників для аналізу впливу діяльності промислових підприємств на якість атмосферного повітря дає змогу контролювати небажані відхилення від стандартів, посилити економічний вплив на їх діяльність з метою забезпечення належної якості атмосферного повітря.

Економічний механізм забезпечення охорони та якості атмосферного повітря переважно містить групу таких регуляторів, які змушують підприємства-забруднювачі зменшувати викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря згідно з вимогами нормативних актів, постанов і законів, але водночас цей економічний механізм не спонукає до оновлення технологічних процесів і переходу до чистішого виробництва, що і призводить до погіршення якості атмосферного повітря.

Для забезпечення охорони атмосферного повітря та його якості пропонуємо удосконалити економічний механізм, що сприятиме збільшенню надходжень коштів у фонди охорони навколишнього середовища, тобто впровадження економічних інструментів позитивно вплине на зменшення викидів шкідливих речовин суб'єктами підприємницької діяльності.

Одним із основних стратегічних завдань удосконалення економічного механізму забезпечення охорони та якості атмосферного повітря має стати, на наш погляд, запровадження низки різних планових заходів, таких як: створення захисних лісових смуг, запровадження систем екологічного мене-

джменту, екологічного аудиту, вдосконалення системи екологічного моніторингу та інформаційного забезпечення охорони атмосферного повітря.

Чинним законодавством запроваджено економічний механізм забезпечення охорони атмосферного повітря. Поряд із цим, відсутні прості та надійні методи інтегральної оцінки "внеску" підприємства у забруднення атмосферного повітря регіону. А це значною мірою впливає на вирішення питань інвестування підприємств, визначення послідовності їх реконструкції або перепрофілювання.

Виходячи з цього, ми пропонуємо підхід, який дає змогу здійснювати розрахунки для інтегральної оцінки "внеску" промислових підприємств Львівської області у забруднення атмосферного повітря. Практичне значення дослідження полягає у тому, що за його результатами можна зробити прогностичні розрахунки інтегральної оцінки внеску підприємств регіону у забруднення атмосферного повітря.

До найважливіших проблем, пов'язаних з екологічною безпекою Львівської області, належать питання ліквідації негативних наслідків діяльності підприємств, які забруднюють атмосферне повітря. Зв'язок між виробничою діяльністю та забрудненням залежить від багатьох чинників, а саме: асортименту й обсягу випуску продукції; технічного стану очисних споруд; ресурсомісткості виробництва; ефективності використання основних засобів.

Вплив виробничої діяльності на якість атмосферного повітря ми аналізували на основі статистичних даних про функціонування районів і міст Львівської області. Взаємозв'язок забруднення атмосферного повітря з фізичним зносом основних засобів має лінійну залежність. Як показали розрахунки, у разі збільшення зносу основних засобів на тисячу гривень рівень промислового забруднення атмосферного повітря зростає в середньому на 2,5 т (рис. 1).

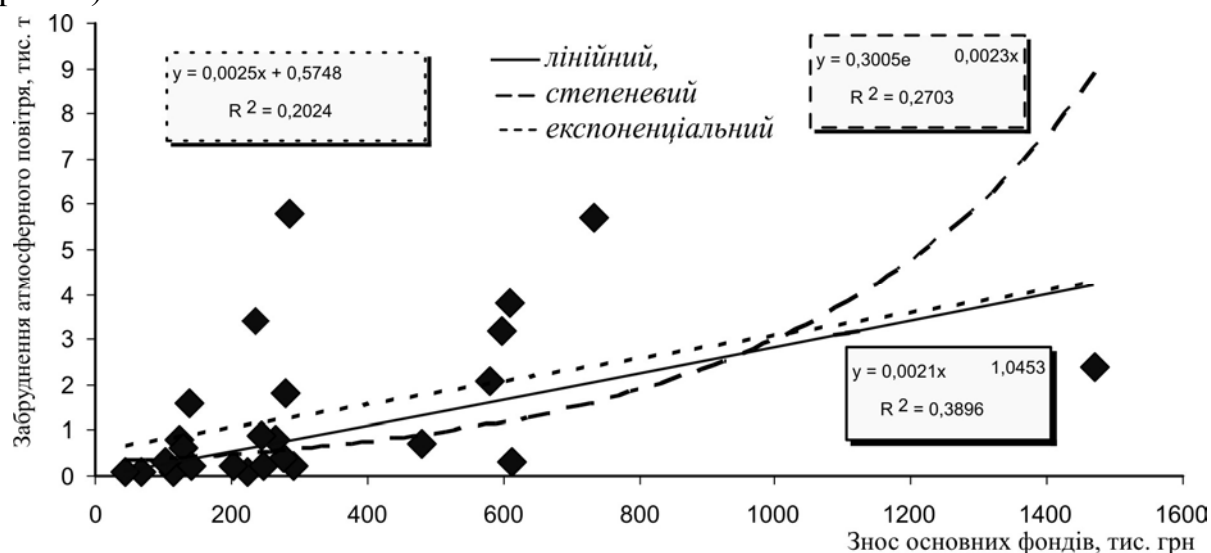

Рис. 1. Залежність між фізичним зносом основних засобів та промисловим забрудненням атмосферного повітря районів і міст Львівської області за 2005 р.

В обстеженій сукупності районів і міст Львівської області 20,2 % варіації промислового забруднення атмосферного повітря можна пояснити різними рівнями оснащеності підприємств основними засобами.

Основним завданням удосконалення механізму забезпечення охорони атмосферного повітря є забезпечення відповідності якісних і кількісних характеристик платежів за забруднення реальним збиткам. На основі статистичних даних області розраховано залежність викидів шкідливих речовин стаціонарними та пересувними джерелами від екологічних зборів за забруднення атмосферного повітря. У разі збільшення середнього викиду забруднювальних речовин в атмосферне повітря на 1 % сплата екологічних зборів за забруднення атмосферного повітря збільшується в середньому на 0,69 % (рис. 2).

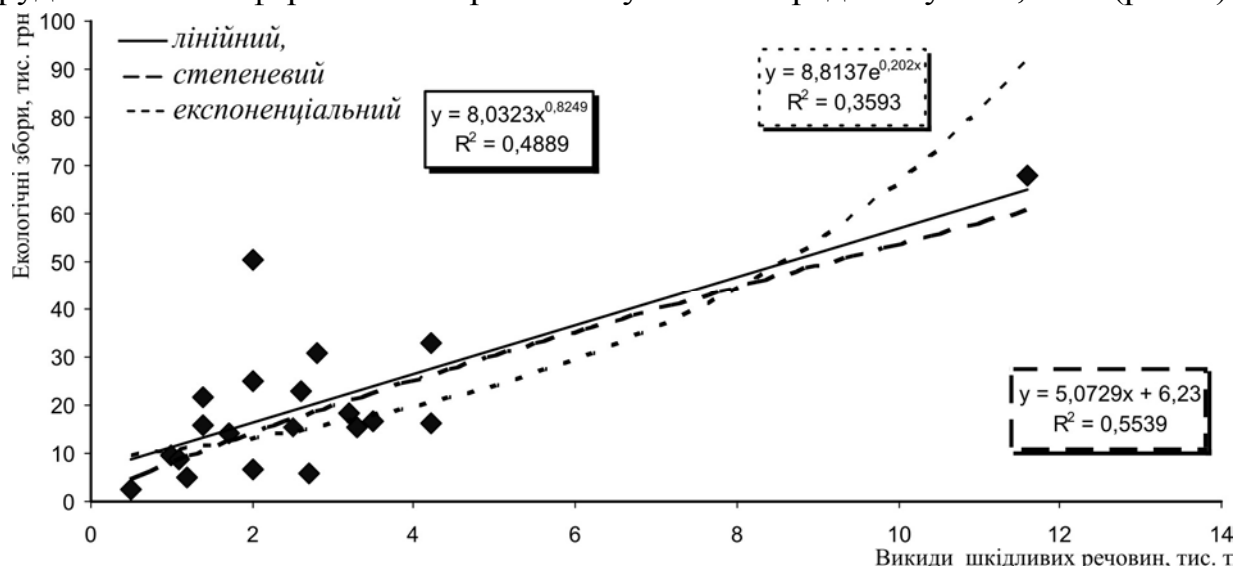

Рис. 2. Залежність між викидами стаціонарних і пересувних джерел забруднення атмосферного повітря та екологічними зборами, фактично сплаченими за його забруднення

Відповідно до умов Кіотського протоколу для покращення якості атмосферного повітря пропонуємо створення на полях лісозахисних смуг відповідних порід – максимальних поглиначів вуглекислого газу. Залежно від вартості 1 т депонованого вуглекислого газу, цей захід матиме різний термін окупності, а лісосмуги приносятимуть різний чистий "вуглецевий" прибуток [3].

На основі здійсненого аналізу антропогенного впливу на стан атмосферного повітря у Львівській області пропонуємо впровадити елементи екологічного аудиту на підприємствах. Принцип побудови мережевого графіка розглянуто на прикладі екологічного аудиту підприємств-забруднювачів атмосферного повітря за найменшої деталізації, яка відповідає рівню, потрібному для керівництва колективом аудиторів. Відповідно до цих робіт і шляхів їх виконання розраховано напруженість процесу планування екологічного аудиту [4].

Активізація громадського екологічного руху в Україні останніми роками свідчить про зростаючу екологічну свідомість громадян. Відповідно до Організації Конвенції, а також національних законодавчих і нормативних актів, громадяни повинні мати вільний доступ до екологічної інформації. Цьому сприятиме використання електронних засобів інформації і потенціал комп'ютерної мережі Інтернет [5].

Для поповнення електронної бази доцільно, на наш погляд, залучати громадськість, яка має доступ до комп'ютерної мережі, щоб постійно оцінювати стан атмосферного повітря через Інтернет, заздалегідь виявляти тенден-

ції змін якості атмосферного повітря у часі і просторі, привертати увагу влади до найбільш вразливих зон забруднення атмосферного повітря у регіоні, ризикованих антропогенних об'єктів, які істотно погіршують якість атмосферного повітря.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме збереженню та покращенню якості атмосферного повітря, забезпеченню його охорони, запобіганню негативному впливу промислового виробництва на навколишнє середовище, відтворенню рослинного і тваринного світу та забезпеченню найсприятливіших умов для життя, праці та відпочинку населення.

Література

1. **Веклич О.** Економічний механізм екологічного регулювання в Україні / О. Веклич. – К. : Український ін-т дослідження навколишнього середовища і ресурсів, 2003. – 88 с.
 2. **Статистичний зб.** "Довкілля України за 2005 рік" / за ред. Ю.М. Остапчука. – К. : Вид-во "Статистика", 2006. – 256 с.
 3. **Максимів Л.І.** Економічна оцінка лісових екосистем у регулюванні складу атмосферного повітря / Л.І. Максимів, О.М. Яворська // Наукові праці ЛАНУ : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка". – 2005. – Вип. 4. – С. 47-52.
 4. **Яворська О.М.** Еколого-економічна ефективність впровадження екологічного аудиту в Україні // Філософія економіки Івана Франка й сучасні економічні проблеми : матер. між-нар. наук. студент.-асп. конф., (Львів, 5-6 трав. 2006 р.). – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 274-275.
 5. **Національна доповідь України** про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі / Спеціальне видання до 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів навколишнього середовища "Довкілля для Європи". – К., 2003. – 120 с.
-